

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN ORTADOĞU HEDEFLERİ VE KÖRFEZ SAVAŞI

United States' Middle East Goals and The Gulf War

Yunus DİLFİRUZ¹

Reference: Dİlfiruz, Y. (2020). "Amerika Birleşik Devletleri'nin Ortadoğu Hedefleri ve Körfez Savaşı", International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies, Vol:6, Issue:24; pp:1095-1104.

ÖZET

Karmaşık yapısı sebebiyle yeni bir düzen kurmanın kolay olmadığı yegane bölgelerden biri olan Ortadoğu'da Amerika Birleşik Devletleri'nin müdahalesi sonucunda Körfez Savaşı yaşanmıştır. Bölgedeki Amerika varlığının ve dış politikasının daha hissedilebilir hale gelmesini sağlayan savaşla birlikte, Irak bu bölgedeki etkinliğini büyük oranda kaybetmiştir. Irak'ın Kuveyt'i işgalinin ardından Amerika Birleşik Devletleri'nin önderlik ettiği müttefik güçler Irak'a müdahale etmiş ve Irak'ın geri çekilmesini sağlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nin uluslararası desteği de arkasına alarak gerçekleştirdiği bu müdahale sonrasında Ortadoğu'daki hakimiyeti meşru bir hal almıştır. Stratejik şekilde bölgedeki varlığını arttıran ve Ortadoğu'ya kendi çıkarlarına paralel olarak yeni bir biçim vermek isteyen Amerika Birleşik Devletleri, bunu yaparken politikasını bölgenin uysallaştırılmasına ve güvenliğin sağlanmasına dayandırmıştır. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda Ortadoğu'nun tüm dünya için ifade ettiği anlam Amerika Birleşik Devletleri'nin bugün dahi sürdürdüğü bölgesel etkinlik çabasının nedenini gözler önüne sermektedir. Bölgenin sahip olduğu petrol kaynaklarına bağlı stratejik önemi ve Amerika Birleşik Devletleri'nin dünyadaki tek süper güç olarak kalma gayretinin kesişmesi ile Ortadoğu-Amerika ilişkileri ve bu bağlamda bu ilişkilerin başlangıcı sayılabilecek olan Körfez Savaşı hayati önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Amerika Birleşik Devletleri, Ortadoğu, Körfez Savaşı, Irak

ABSTRACT

As a result of the intervention of the United States of America, the Gulf War was experienced in the Middle East, which is one of the only regions where it is not easy to establish a new order due to its complex structure. With the war that made the American presence and foreign policy in the region more perceptible, Iraq lost its influence in this region to a great extent. After Iraq's invasion of Kuwait, the allied forces led by the United States intervened in Iraq and ensured the withdrawal of Iraq. After this intervention of the United States with international support, its dominance in the Middle East has become legitimate. The United States, which has strategically increased its presence in the region and wants to give a new shape to the Middle East in line with its own interests, has based its policy on the harmonization of the region and ensuring security. When all these are taken into consideration, the meaning of the Middle East for the whole world reveals the reason for the regional efficiency effort of the United States of America even today. With the intersection of the strategic importance of the region due to its oil resources and the effort of the United States to remain the only superpower in the world, the Middle East-America relations and the Gulf War, which can be considered as the beginning of these relations in this context, are of vital importance.

Keywords: The United States, The Middle East, The Gulf War, Iraq

1.GİRİŞ

Körfez Savaşı, Soğuk Savaş döneminden sonra Amerika Birleşik Devletleri'nin süper güç olmasının küresel çapta yaşanan tüm gelişmeleri etkilemesi bakımından önem arz etmektedir. Irak'ın Saddam Hüseyin yönetimi ile birlikte saldırgan tutum sergilemesi ve çalışmada bahsedileceği şekli ile buna yönelik adımlar atması Amerika Birleşik Devletleri tarafından dikkatle izlenmiş ve "gerekli" adımlar atılmıştır.

Dünyanın tek süper gücü olarak soğuk savaş geri bırakan Amerika ile bölgenin lideri olmak isteyen Irak'ın karşılaşması ve bu karşılaşmanın da Ortadoğu coğrafyasında olması çalışmanın konusu bakımından bir tercih sebebi olmuştur. Günümüzde de sıcak çatışmaların yaşandığı, bu çatışmalarda "yedi düvelin" yer aldığı düşünülürse Körfez Savaşı'nın, ilk kıvılcımlardan biri olarak bize ışık tutacağı söylenebilir. Büyük güçlerin bölgeye olan ilgileri belki çok eskilere dayandırılabilir fakat Amerika Birleşik Devletleri öncülüğünde Irak'a yapılan koalisyon operasyonları kilit noktada bulunmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde karşılıklı olarak Amerika Birleşik Devletleri ve Irak'ın Ortadoğu coğrafyasına bakış açıları ele alınacak olup bu doğrultuda politikalarına nasıl yön verdikleri

¹ Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi, Kocaeli/Türkiye.

incelenecektir. Aynı zamanda da Amerika Birleşik Devletleri ile Irak arasında olan dar kapsamlı ilişkilere bakılacaktır. İkinci bölümde ise Körfez Savaşı'nın nedenlerine yer verilecek ardından da Irak'ın işgali, uluslararası kamuoyunun verdiği tepki ele alınacak ve Birleşmiş Milletler tarafından alınan kararlar ile atılan adımlar incelenecektir. Çalışmanın son bölümünde ise ateşkes sürecine kısa bir bakışın ardından Amerika Birleşik Devletleri'nin ilgi odağı olan bölge için ve genel olarak Amerikan politikalarının kısa bir değerlendirilmesi yapılarak bu coğrafyanın Amerika için önemi vurgulanarak ardından sonuç bölümü ile çalışma sonlandırılacaktır.

Bölgenin yarını açısından, bugünün farkındalığı kadar dünün bilinmesi ve öneminin kavranarak Ortadoğu çalışmalarında Körfez Savaşı'nın göz ardı edilmemesi önemli bir referans noktası olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN ORTADOĞU POLİTİKASI VE IRAK

2.1.Amerika Birleşik Devletleri'nin Ortadoğu Politikası

Dünya'nın süper gücü olarak tanımlanan Amerika Birleşik Devletleri tarafından uygulanan dış politikaların, ülkenin bu vasfına hizmet eder nitelikte olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle Soğuk Savaş ve sonrası dönem düşünüldüğünde birçok coğrafya için söyleyecek sözü olduğu varsayılan Amerikan dış politikası bu çalışmada Ortadoğu coğrafyası açısından ele alınmıştır. Ancak bu çalışma, Amerikan dış politikasının genel ilkelerinden ayrı düşünülmemelidir.

Amerika Birleşik Devletleri her ne kadar Birinci Dünya Savaşı sonlarında küresel açıdan önemli bir aktör olarak ortaya çıkmış olsa da savaş sonrası tekrar kıtaya çekilmiş ve küresel liderlikteki esas ivmeyi İkinci Dünya Savaşı sonrasında kazanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında İngiltere'nin Ortadoğu'dan çekilmeye başlaması ile bölgede oluşan boşluğu doldurmak Amerika Birleşik Devletleri'ne düşmüştür (Akbaş, 2011: 2).

Amerika Birleşik Devletleri'nin dış politika süreci aslına bakılırsa güvenlik ve refah üzerine kurulmuş olup bu sistemin işleyişini devam ettirmeyi amaçlar bir nitelikte olduğu söylenebilir (Gürler, 2005: 115). Askeri güç varlığının doruk noktasını temsil ettiği düşünülen Amerika Birleşik Devletleri enerji kaynakları ile "ünlü" Ortadoğu bölgesine ilgi duyan birçok devletten birisidir.

Amerika Birleşik Devletleri'nin Ortadoğu politikasının ana eksenini oluşturan sebepleri incelerken birden fazla başlık görmek mümkündür. Çünkü büyük bir devlet olmanın getirdiği sorumlulukların yanı sıra ekonomik ve askeri unsurlar da göz ardı edilmemelidir. Dünya üzerinde bilinen petrolün 2/3'lük bir bölümünün bu coğrafyada olması ve bu petrole ulaşmak için mevcut durumda deniz ulaşımı alanının kullanılabilmesi Amerikan politikasında belirleyici baş etmenlerden birisini oluşturmaktadır (Gürler, 2005:136).

Amerika Birleşik Devletleri'nin Ortadoğu'da başat güç haline gelmesinin 1956 Süveyş Bunalımı ile olduğu söylenebilir. Ancak Amerika Birleşik Devletleri'nin bölgeyle askerî angajmanı esas olarak İkinci Dünya Savaşı sonrası yıllara (Soğuk Savaş) denk gelmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kapitalist dünya sisteminin askeri, ekonomik ve siyasi liderliğini üstlenen Amerika Birleşik Devletleri Ortadoğu'da diğer emperyalist devletlerden oluşan boşluğu doldurmayı hedef edinmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nin 19. ve 20. yüzyıllarda zenginleşmesi ile birlikte biriken sermayesinin dışa açılması sağlanmış ve yatırım amacı dışında kâr amacı da güdülmüştür. Bu amaç ile kendisine alan arayan bir ekonomi için Ortadoğu önemli pazar konumunda olmuştur (Erol, 2010).

Soğuk Savaş döneminde Amerikan dış politikası blok ülkelerini komünizm tehlikesinden korumaya yönelik bir hedef taşımaktaydı ancak savaş sonrasında ortadan kalkan bu nedenin yerine, Ortadoğu bölgesinde bulunan İran ve Irak gibi bölgede istikrara yönelik tehlikeli oluşumları engellemek ve bunların "uysallaştırılarak" sisteme dahil edilmesini sağlamak olmuştur (Kurt, 2014: 173).

Amerika Birleşik Devletleri'nin artan ilgisi bölgede bir boşluk oluşumunu engellemek, radikal hareketlerin önünü kesmek, kitle imha silahlarının yayılmasını ve kullanılmasını engellemek gibi

argümanlara dayanırken bu söylemler aynı zamanda Ortadoğu için hayati adımlar olarak sunulmaktaydı (Gürler, 2005: 136).

Amerika Birleşik Devletleri komünizmin yayılmasını engellemek ve diğer çıkarlarına ulaşmak için Ortadoğu Bölgesi'nde görev almak üzere, merkezi Amerika'da olan Çevik Kuvvet'i kurmuştur. 1.Körfez Savaşı'nda ve diğer uluslararası müdahalelerde de Çevik Kuvvet kullanılmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nin güvenliğini ve bölgedeki petrolün Batıya akışının sürekliliği noktasında Ortadoğu, Amerika Birleşik Devletleri dış politikası için temel ve vazgeçilmez unsur haline dönüşmektedir (Akbaş, 2011: 3).

Başkan Nixon döneminden itibaren İsrail konusunda önemli gelişmeler yaşanmaya başlanmıştır. Düşman ülkeler tarafından çevrelenmiş olan ve diğer yandan da Amerika'nın bölgedeki çıkarlarının garantisi olduğu düşünülen İsrail, Amerika Birleşik Devletleri'nin dış politika yapımcıları tarafından stratejik değeri olan vazgeçilemez bir müttefik konumuna yükselmiştir (Kasım, 2000: 122).

"Kuruluşundan beri İsrail'in var olma mücadelesinde, zaferlerinizle sevindik ve ıstıraplarınızı paylaştık. Savaşta ve barışta, Truman'dan itibaren bütün A.B.D başkanları İsrail'in önemini bilincindeydi. İsrail'in var olması sadece çıkarlarımız açısından değil, inandığımız değerler açısından da önemlidir... İsrail'e olan askeri ve ekonomik yardımın şu an ki düzeyinde sürdürülmesi için çalışmaya kendimi adanmış durumdayım... İsrail'in hak ettiği güvenliği sağlayacak bir barışın gerçekleşmesi için gerekli tüm yardımı yapacağız." Bu açıklama 7 Ekim 1994 tarihinde Bill Clinton tarafından yapılan konuşmanın bir bölümdür (Kasım, 2000: 130).

Bu açıklamada da görüldüğü gibi Amerika Birleşik Devletleri'nin bu bölgeye olan ilgisini geniş bir yelpazede değerlendirmek gerekmektedir. Özellikle İsrail'in güvenliğine olan vurgu dikkate değer bir durumdadır. Unutulmamalıdır ki İsrail bölgedeki Amerika Birleşik Devletleri'ne en yakın ülkedir ve Amerika Birleşik Devletleri bu yakınlığı muhafaza etmek adına İsrail'in güvenliğine büyük önem vermektedir (Akbaş, 2011: 6). Bu açıdan Saddam döneminde Irak'tan duyulan endişenin en önemli sebeplerinden biri olarak Saddam'ın İsrail için bölgesel bir tehdit olduğu vurgulanabilir.

2.2.Irak'ın Ortadoğu Politikası ve Amerika Birleşik Devletleri ile İlişkiler

Irak dış politikasının dönemselsel olarak Batı'ya veya Doğu'ya dönük olduğu söylenebilir. Batı ile iyi ilişkiler içerisinde olan Irak 1967 yılında Arap- İsrail Savaşları sebebiyle askeri birlikleri Ürdün sınırına kaydırılmış ve İsrail'e savaş ilan edilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nin İsrail'e destek vermesi üzerine petrolün bir silah olarak kullanılması gündeme gelmiş ve baskı aracı olması sağlanmıştır (Öztürk ve Saygın, 2017:3).

1960'lı yıllar Irak'ta siyasi çalkantıların ve darbelerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Baas Rejimi'nin gölge devlet başkanı gibi davranan Saddam Hüseyin 1979 yılında resmi olarak devlet başkanı olmuştur (Çakı ve Gülada, 2018: 10). Saddam'ın devlet başkanlığının başlamasını takip eden yıl Irak-İran Savaşı'na tanık olunacak ve Irak'ın Saddam dönemi dış politikası daha net anlaşılacaktır.

Irak'ın Arap dünyasına lider olma söylemi doğrultusunda politika uygulaması bölge açısından gerilimin bir faktörü olmuştur. 1980 yılına gelindiğinde İran ile başlatılan savaş Saddam tarafından kısa sürede sonuçlandırılacağı ve bölgede hâkimiyet kurulacağına olan inaç ile başlatılmıştı. İran'da yaşanan devrim sonrası ülkede rejim karşıtı grupların artması ve Irak'ın müdahalesi ile bu grupların harekete geçebileceği gibi hızlandırıcı etmenlerin olacağı düşünülmüş ancak özellikle İran içerisinde Güney Azerbaycan bölgesinde yaşayan Türk nüfusun İran rejimi lehine savaşa katılmaları ve savaş esnasında önemli katkılar sağlamaları Saddam Hüseyin'in beklentilerini bozan bir gelişme olmuştur (İpek, 2012: 275).

Saddam Hüseyin döneminde Irak genel olarak batı karşıtı bir tutum sergilemiştir. Özellikle Baas iktidarı ile tamamen kendisini soyutlayan ülke daha çok Sovyetler Birliği ile yakınlaşma eğiliminde bulunmuştur. 1972 yılında Sovyet-Irak Dostluk Anlaşması bu durumun bir tevarüsü niteliğindedir.

Her ne kadar İngiltere elinde bulunan petrol imtiyazları millileştirilerek ülkeye önemli bir gelir kaynağı sağlamış olsa dahi, Irak'ın batı ile ilişkileri daha çok ekonomik temelli olarak devam etmiştir. Ayrıca yaşanan petrol ambargosu ve fiyatların önlenmez yükselişi sayesinde büyük kazanç eden Irak silahlanma anlamında Amerika Birleşik Devletleri ile ilişki içerisine girebilmiştir (Arı, 2008: 476).

Irak ve İran arasında 1980 yılında başlayan ve Saddam Hüseyin'in beklediği gibi ilerlemeyen savaş Irak ve Amerika Birleşik Devletleri yakınlaşmasını da başlatmış oluyordu. Irak'ın Ortadoğu politikalarında sert tutum sergilemesi özellikle İsrail'e karşı verilen savaşlarda onu öncü konuma getirmekteydi. Mısır'ın tutumunun değişmesi ve onun Arap Birliği'nden çıkarılması noktasında öncülük etmesi de Irak'ın Arap dünyasına ve Ortadoğu coğrafyasına liderlik etme çabasının adımlarıydı (Arı, 2008: 477).

Saddam Hüseyin yönetimi altındaki Irak geçmişe nazaran daha istikrarlı, daha hızlı ilerleyen, sanayisi ve ekonomisi gelişme yolunda ve silahlanması artan bir görünüm çiziyordu (Goldschmidt ve Davidson, 2007: 498). Irak bu adımlar ile bütün potansiyelini hayata geçirememişti çünkü eğitim seviyesi, uzmanlaşma gibi sanayi devrimi sonrası dünyanın önemli ilerlemeler kaydettiği noktalarda geri kalmıştı.

1983 yılında Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Reagan tarafından Saddam Hüseyin'e gönderilen mektupta esas olarak 1967 yılından itibaren diplomatik anlamda parlak olmayan ilişkilerinin yerine yeniden ve iyi ilişkiler tesis etme isteği dile getiriliyor ve bu yolla ortak düşmanın Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği tarafından desteklenen Suriye ve İran rejimleri olduğu dile getiriliyordu (Primakov, 2010: 368). Görüldüğü üzere Amerika Birleşik Devletleri ile iyi ilişkilerin tesisi noktasında yapılan bu girişim ile birlikte Körfez Savaşı yaşanana kadar ilişkilerin seyri olumlu yönde artış göstermiş, Irak'a tarım kredileri ve silah satış destekleri artırılmış ve aynı zamanda istihbarat konusunda bilgi paylaşımı yapılmıştır (Daban ve Daban, 2018: 95).

Amerika Birleşik Devletleri'nin Soğuk Savaş mantığında yatan komünizmi çevreleme, onu yok etme isteği ve enerji kaynaklarının elde tutulması konusunda artan ilgisi Irak'la olan ilişkilerin seyrini olumlu olarak artırmıştır. Ancak Irak tarafından dış politikada alınan yanlış kararlar bu süreci kolayca tersine çevirebilmiştir.

3.KÖRFEZ SAVAŞI

3.1.Körfez Savaşı Öncesi Siyasi İlişkiler ve Savaşı Önlemeye Yönelik Girişimler

Irak özellikle Saddam döneminde diğer Arap devletleri ile sürekli olarak çekişme içerisinde olmuş ve üstünlük ideasında bulunmuştur. Öncelikle Mısır'ın birçok açıdan daha gelişmiş olması ikili ilişkilerde sorun olurken diğer yandan Suudi Arabistan'ın artan petrol gelirleri ile Irak'ı geride bırakması Saddam Hüseyin'de bir kompleks oluşmasına neden olmuştur. Kuveyt'in bağımsızlığının da aslında Irak'ın gelişmesini engellemek için planlı yapıldığını düşünen Irak arka planda bu konuyu sürekli taze tutmuştur (Goldschmidt ve Davidson, 2007: 521).

1961 yılında İngiliz kuvvetleri Kuveyt bölgesinden çekildikleri zaman Irak bölgenin kendisine ait olması gerekliliğini dile getirmiştir. Bu bölge Irak'a ait olmadan Körfez ile bağlarının koparıldığını iddia eden Irak, bölgeye asker göndermek istemişse de İngiliz yönetimi ve bölge ülkeleri buna mani olmuşlar ve Irak'ın ilk dönem işgal girişimlerini geri çevirmişlerdir (Goldschmidt ve Davidson, 2007: 522).

1970'li yıllar ile birlikte Baas İktidarının Irak'ta kontrolü iyiden iyiye ele geçirmesi ile birlikte Irak'ın Kuveyt toprakları üzerindeki talepleri yeniden gündeme gelmeye başlamıştır. Irak 1972 'de Varba ve Bubiyan Adalarını Kuveyt'ten kiralama yoluna giderek zaman içerisinde bunu bir sindirme haline getirmek istemiştir. Irak, Kuveyt sınırına asker yığmaya başlayınca olayın ciddiyetini gören Arap Birliği Irak'a ambargo koyarak tekrar eski sınırlarına çekilmesini istemiş ve durum karşısında fazla direnemeyen Irak hali hazırdaki zor şartlar nedeni ile sınırlarına geri

çekilmiştir. Akabinde Saddam Hüseyin'in İran'a karşı 1980 yılında savaş başlatması ile bu konu gündemden düşmüş ve arka planda kalmıştır (Öztürk, 2010: 2-3).

Saddam Hüseyin sümen altı yapma sureti ile Kuveyt politikalarına ara vermiş gibi görünse dahi Doğu Bloku'nun yıkılması ve Avrupa'nın entegrasyon ile meşgul olmasını fırsat bilerek 1990'da Arap ülkelerine karşı güç politikalarına özel bir önem vermeye başlamıştır. Birleşik Arap Emirlikleri ve Kuveyt'e petrol üretim limitlerinden fazla petrol çıkardıkları suçlamalarını yönelten Saddam Hüseyin, 28 Mayıs 1990'da Bağdat'ta toplanan Arap Ligi'nde bu ekonomik savaşın durdurulmasını istemiştir. Irak yönetimi bu süreçte Kuveyt'e olan dış borç ödemelerini durdurmuş ve Kuveyt'in Irak sınırları içerisinde petrol kuyusu açarak petrol çaldığını iddia etmiştir (Yaycı, 2004:73).

Kuveyt'i işgal etmeden hemen önce Amerika Birleşik Devletleri Bağdat Büyükelçi'sinin yaptığı bir görüşmede Büyükelçi April Glaspie'nin '*Ülkesinin Kuveyt ile sınır anlaşmazlığında tarafsız bir tutum içerisinde olacağını*' belirtmesi Saddam Hüseyin'e bu yolda kararlı bir şekilde yürüyebilme cesareti veren adımlardan birisi olmuştur. Suudi Arabistan sınırından çekilmesi için teklif edilen 10 milyar doları da reddeden Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgal etme düşüncesi iyice belirginleşmekteydi (Önal ve Özdağ, 2016: 58).

Amerika Birleşik Devletleri Körfez Krizi süresince Türkiye'den bazı konularda talepte bulunmuştur. Bunlara bakıldığı zaman Türkiye'de ki üslerin Irak'a yönelik hava harekâtları sırasında kullanılması, Saddam Hüseyin'in Kuveyt cephesindeki asker sayısını azaltmak amacına yönelik Türkiye tarafından Irak sınırına asker konuşlandırılması ve petrol boru hattının kapatılması olmuştur (Dündar, 2016: 11).

Türkiye 5 Ağustos'ta ülkeye gelen Irak Başbakan Birinci Yardımcısı Taha Yahsin Ramazan yapmış olduğu görüşmelerde; Türkiye'nin tarafsız kalması, Petrol boru hattının kapatılmaması ve ekonomik ambargoya dahil olmaması gibi isteklerde bulundu. Ancak işgale devam eden Irak karşısında Birleşmiş Milletler tarafından alınan karara uyan Türkiye petrol boru hattını kapatarak uluslararası kamuoyunun yanında tutum sergiledi (Silleli, 2005:91).

Türkiye, körfez krizinde mali yapısı derinden etkilenen az sayıda ülkeden biri olmuştur. Irak'a uygulanan ve yaklaşık 13 yıl devam eden ambargo süreci Türkiye'yi ekonomik olarak büyük kayba uğratmıştır. Ayrıca sürece bağlı olarak bölgedeki terör unsurları güçlenme fırsatı bulmuştur (Önal ve Özdağ, 2016:67).

3.2.Kuvayt'in İşgali

2 Ağustos 1990 tarihine gelindiğinde Irak Kuveyt'i işgal ediyor ve tarihsel altyapının arkasında ilerliyordu. Irak ordusu Kuveyt'i işgal edince Kuveyt Emiri Şeyh Cabir el Ahmet el Sabah beraberindeki heyet ile beraber Suudi Arabistan'a kaçmıştır. Aynı zamanda da ülkesini Irak işgalinden geri alabilmek adına Avrupa, Amerika Birleşik Devletleri ve bölge ülkelerine de çağrı yapmayı ihmal etmemiştir (Goldschmidt ve Davidson, 2007: 522).

İran savaşı boyunca oldukça büyük güç birikimi yaşayan Irak, Basra Körfezi'ne çıkış yolunu da genişletmek anlamına gelecek olan böylesi bir adımı atmanın yanında elde edeceği ek petrol kaynaklarını bir ödül mahiyetinde elde etmeyi planlıyordu ve Saddam Hüseyin'e bu ve benzeri nedenler işgal adımını attırmıştı (Akad, 1992: 602).

Irak'ın Kuveyt'i işgali Amerika Birleşik Devletleri tarafından Ortadoğu coğrafyasında çıkarlarını tehdit eden ve politikaları ile ters düşen bir girişim olmuştur. Dünya petrol rezervinin yaklaşık %20'lik kısmına sahip olan Irak durdurulması ve Kuveyt'ten çıkarılması gereken bir devlettir. Aslında Irak bölgesel ve hatta uluslararası anlamda bir krize imza atmıştı ve bu krizin barışçıl yollarla çözümü için farklı denemeler yapıldı (Gürler, 2005: 233).

Irak'ın Kuveyt'e karşı yapmış olduğu modern uluslararası hukuka aykırı işgale son vermek adına çok fazla girişimde bulunulmuş ancak başarılı bir sonuç elde edilememiştir. Birleşmiş Milletler

Güvenlik Konseyi 4 aylık bir zaman zarfında 11 karar almak durumunda kalmıştır ki bu durum Güvenlik Konseyi tarihi için oldukça başarılı sayılabilir (Gürler, 2005: 234).

Irak güçleri tarafından Kuveyt'in işgalinin ardından, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği başta olmak üzere, tüm dünyanın baskı altına aldığı Irak 4 Ağustos 1991 tarihinde işgal ettiği Kuveyt'ten çekileceğini açıkladı. Ancak Irak'ın bunu yapamayacağına inanan Amerika Birleşik Devletleri, tüm dünyaya ekonomik ambargo çağrısı yapma girişiminde bulunmuştur. Bu çağrıya öncelikli olarak İngiltere ve Fransa uymuş, Japonya ise Irak'a vereceği krediyi askıya almıştır. Kahire'de toplanan Arap ülkeleri Dışişleri Bakanları Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesini kınayarak, Irak'ın koşulsuz ve derhal Kuveyt'ten çekilmesini istemişler ve bu mahiyette gerekli açıklamalarda bulunmuşlardır (Ulutaş, 2006:50).

3.3.Uluslararası Koalisyonun Oluşumu

Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi ile başlayan Körfez Savaşı, kuvvet kullanma durumu açısından önemli bir örnek olay teşkil etmektedir. Irak'ın Kuveyt'i işgaline yanıt verilirken aynı zamanda da süper güçler ilk kez bir araya gelerek bir konuda iş birliği yapmışlardır. Geçmişte, veto hakkı nedeniyle birçok kez işlemeyen Güvenlik Konseyi bu sefer veto sürecine mahkûm kalmadan işleyebilmiştir. Bunun en önemli nedeni de Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin çöküşe girmesidir. Yani bitmiş bir Soğuk Savaş ile başlayan sıcak çatışma ortamında Irak, uluslararası barış ve güvenliğe tehdit yöneltmiş olup bu nedenle ona karşı koyulmuştur (Erkmen, 2002: 310).

Irak Kuveyt'i işgal ettikten sonra savaşı bir çözüm için bazı öneriler dile getirilmiştir. Bunlar arasında dikkate değer olanlardan birisi Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanlığı'ndaki Arap yanlısı bazı yetkililer tarafından 'Irak'ın Kuveyt'ten çıkarılması fakat bunun karşılığında Saddam'a prestijini zedelemeyecek jestler yapılması' önerisidir. Mikhail Gorbaçov, dönemin Amerika Birleşik Devletleri başkanı George Bush'u bizzat aramış ve Irak'ın Kuveyt'ten çıkarılması karşılığında bazı Güvenlik Konseyi kararları çıkarılmasının gerektiği fakat Saddam Hüseyin'in cezalandırılmamasını gerekliliğini bildirmiştir. Amerika Birleşik Devletleri bu önerileri kabul etmemiştir. Amerika açısından değerlendirildiği zaman bunun en önemli nedeni bölgede oluşabilecek bu gibi bir tehdidin tamamen etkisiz hale getirilmesi ve bunun diğer ülkelere de bir ders olmasıydı (Erkmen, 2002: 313).

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından alınan bir dizi yaptırımlar bulunmakta ve Irak'ın Kuveyt'ten koşulsuz olarak çekilmesi istenmekteydi. Bu durum ülkeye ağır ekonomik yaptırımlar uygulanmasına ve ülkeye girişlerin durmasına neden olmaktadır. Öyle ki ülkeye sınırlı miktarda gıda maddesi ve ilaç dışında ithalat durmuş ve kesin kontrol altına alınmış durumdaydı. İran Savaşı ile yıpranmaya başlayan ve ambargolar ile devam eden süreçte ekonomisini düzeltmesine yarayacak petrol satışını da yapamayan Irak gün geçtikçe kötü duruma düşüyor ancak Saddam yönetimi geri adım atmıyordu. Başkan Bush ve İngiliz Başbakan Margaret Thatcher ülkeye askeri operasyon tehdidinde bulunurken Ürdün Kralı Hüseyin ve başka liderlerden gelen arabuluculuk teklifleri ise kesin dille reddediliyordu. Yani Irak'a sunulan tek seçenek derhal ve koşulsuz olarak işgali kaldırıp ülkesine çekilmesiydi (Goldschmidt ve Davidson, 2007: 524).

Irak'ın Kuveyt'e yapmış olduğu hava saldırıları esasen durdurulmak istenmişse de başarılı olamamıştır. Müttefiklerin bir parçası olmamasına rağmen İsrail'e atılan Scud füzeleri ve tehditler başlangıçta bir plan dâhilinde yapılmış olsa bile planın işe yaramadığını görmenin Saddam tarafında hayal kırıklığı yarattığı söylenebilir. Kuveyt'te istediğini bulamamasına rağmen ülkeye büyük zarar vermektense geri durmayan Saddam yönetimi petrol kapaklarını açık bırakıyor, körfezi kirletiyor, Kuveytli asker ve sivilleri canlı kalkan yapıyor, ağır işkenceye maruz bırakıyor ve bunu devam ettiriyordu. Ancak ilerleyen aşamalarda operasyon ihtimali Saddam Hüseyin'i harekete geçirerek dışişleri bakanını Sovyetlere göndermesine ve arabuluculuk talep etmesine neden oluyordu (Goldschmidt ve Davidson, 2007: 529).

Amerika Birleşik Devletleri ise Saddam'ın bu tutumu karşısında operasyon seçeneğini harekete geçirmiş ve bu itibarla Suudi Arabistan'da askeri ve ekonomik olarak sürece dahil edilmiştir. Oluşturulan koalisyon ile birlikte Amerika Birleşik Devletleri Ortadoğu'da uzun yıllar sürecek ekonomik ve askeri üstünlüğünün yolunu açmıştır (Mutlu, Taş ve Akpınar, 2012: 99).

3.4. Çöl Fırtınası Operasyonu

Amerika Birleşik Devletleri başkanı ülkesinin birliklerini Suudi Arabistan'a yollarken, başka ülkelerden de bölgeye askeri kuvvet göndermeleri çağrısında bulunmuş ve II. Dünya Savaşı'ndan sonra gerçekleşmiş olan en geniş çaplı askeri koalisyon gücü sayılabilecek 28 ülkenin katıldığı bir koalisyon Ortadoğu coğrafyasında kurulmuş oldu (Yatmaz, 2018:90).

Güvenlik Konseyi'nin 678 sayılı kararında belirtilmiş olduğu şekli ile 15 Ocak 1991 gece yarısına kadar Irak'ın Kuveyt'ten çekilmemesi ona karşı yapılacak olan operasyonun fitilini ateşlemiş olacaktı. 17 Ocak 1991'de sabahın ilk saatlerinde (Bağdat saatiyle 02.30) Suudi Arabistan'dan kalkan yüzlerce Amerikan ve İngiliz uçağı Irak'taki askeri hedefleri bombalayarak operasyonu başlatmış oldular. Başlıca hedefler olarak ise; radar tesisleri ve erken uyarı sistemleri, hava alanları, füze üsleri ve Kuveyt'te toplanmış bulunan 42 tümenlik Irak kuvvetlerinin ikmal (lojistik) yollarının kesilmesi olarak belirlenmiştir (Öztürk, 2010: 5).

Hedeflerinin yeteri kadar yumuşatılması ile birlikte 24 Şubat'a gelince artık rahatça ilerlenmeye başlanmıştı. Yaklaşık 4200 Irak tankından 4000 tanesi, top ve zırhlı araçların ise 2/3'ü tahribata uğratılmış olup ateşkes kadar 42 tümen sıfır noktasına gelmiştir (Akad, 1992: 604).

Bu operasyon esas itibari ile Amerika Birleşik Devletleri tarafından belirli argümanlar gösterilerek icra edilmişti. Tek kutuplu dünyanın lideri konumunda görülen Amerika'nın bölgede herhangi bir devlet tarafından sistemin yapısını etkileyecek bir değişikliğe izin verilmeyeceği görülmekteydi. Çöl Fırtınasını estiren bir başka neden ise Körfez Krizi sonrasında fırsat yakalayan Amerika'nın Ortadoğu'da nüfuz alanını genişletmesi için bir imkân doğurmuş olması ve bu sayede müdahale yetkisi kullanılacak olmasıdır. Ayrıca yine bu dönem referans alınarak günümüze kadar gelen müdahale yetkisi durumu da bu sayede söz konusu olabilmektedir (Ertekin, 2005: 314).

Amerika tarafından atılan adımlar Saddam Hüseyin'in dışişleri bakanı olan Tarık Aziz'in savaşın durması için Ruslardan eli boş dönmesine sebep olacaktır. Rusların arabuluculuk girişimleri karşısında Amerikan Başkanı Bush tarafından ortaya atılan söylemler ise sürecin kaderini belirleyecektir. Bush bu durumu değerlendirirken koalisyon ortakları ile birlikte Irak'ın Güvenlik Konseyi kararlarının tamamına uyması gerektiği ancak uymadığı ve bundan dolayı bir görüşme, uzlaşma yerine harekâtın yerinde olacağı fikrindeydi ve bu fikir Çöl Fırtınası ile neticelendi (Goldschmidt ve Davidson, 2007: 529).

Tüm yaşanan gelişmeler ve koalisyon güçlerinin önce hava ve ardından kara operasyonları ile karşılaşan Saddam yönetimi 27 Şubat'ta bir açıklama yaparak 660,662 ve 674 sayılı Birleşmiş Milletler kararlarını kabul ettikleri ve Kuveyt üzerinde idea ettikleri haklardan vazgeçerek Kuveyt'ten tamamen çekileceklerini açıklamıştır. Bu durum karşısında koalisyon da 28 Şubat'ta operasyonu durdurmuştur (Arı, 2008: 568).

4. SAVAŞ SONRASI DÖNEM

4.1. Ateşkes ve Birleşik Milletler Denetimi

Saddam Hüseyin Kuveyt'te aradığını bulamadı demek yanlış bir söylem olmasa gerek. Bunu söylerken referans noktası olarak yukarıda belirtmiş olduğumuz şekli ile koalisyon operasyonuna verilen yanıtın koşulsuz geri çekilme olması gösterilebilir. Yaşanan bu gelişmeler ışığında 3 Nisan 1991 tarihinde Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu 687 sayılı karar Irak ile öngörülen ateşkes şartlarının belirlendiği belge niteliği taşımaktadır. Bu karara göre Irak'ın Kuveyt ile olan 1932 tarihli anlaşmalarda göz önüne alınmak sureti ile sınırlarının kabul edilmesi ve Kuveyt'in toprak bütünlüğüne saygı duyulması gerekliliği belirtilmektedir. Ayrıca Irak tarafından yürütülen tüm

nükleer, biyolojik ve kimyasal çalışmaların sonlandırılarak silahlardan arındırılması ve menzili 150 km üzerinde olan balistik füzelerinde imha edilmesi istenmekteydi (Arı, 2008: 568).

Yine bu metin ile gündeme gelen koşullardan önemli olan bir başka husus ise öngörülen arındırma sürecinin denetlenmesi hususundadır. Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı tarafından oluşturulacak özel ekip ve Birleşmiş Milletler yetkilileri iş birliğinde denetimler kararlaştırılmıştır. Ayrıca uygulanan ambargo sebebi ile gıda ve ilaç malzemeleri için de ambargonun devam etmesine Irak'ın samimiyetine inanıldığı zaman kalkmasına karar verilmiş olup bu yolla alımların denetlenmesine karar verilmiştir. Bu alımları finanse etmek için satılacak olan petrol yine Birleşmiş Milletler gözetimi altında satılacak ve geliri hem gıda ile ilaç finansında hem de Irak'ta görev yapan örgüt yetkililerinin giderlerinin finansında kullanılacaktır. Ve bu gelir aynı zamanda Irak adına savaş tazminatı içinde fon oluşturacaktı (Arı, 2008: 569).

Amerika Birleşik Devletleri küresel bir aktör olarak Ortadoğu için tüm kuralları yazıyor ve bölgesel ilişkilerin temelini belirliyordu. Irak'ta sağlanan ateşkes süreci ve Birleşmiş Milletler denetimi bir manada Amerika'nın sözünü dinletmesi ve bu coğrafyada Saddam Hüseyin gibi saldırgan bir kişiliğin dahi gerektiği zaman durmayı bilmesi gerektiği mesajı olarak algılanabilir.

4.2.Amerika Birleşik Devletleri'nin Bölgesel Hedeflerinin Değerlendirilmesi

Amerika Birleşik Devletleri'nin Körfez Savaşı özelinde ve Irak üzerinden Ortadoğu'ya bakışını ve bu yoldaki hedeflerini incelerken öncelikle içinde bulunulan çağın artan bir ihtiyacı olarak petrol ve petrolün hâkimiyetinin önemine dikkat çekmek gerekmektedir. Bunu yaparken aynı zamanda da bölgede bulunan ve "korunması gereken" İsrail'e karşı sorumlulukları bulunduğunu unutmamak gerekmektedir. Amerika içerisinde bulunan güçlü diasporanın da etkisi ile İsrail bölgesel ve küresel ölçekte önemli ve kaybedilmemesi gereken bir ülkedir. Ortadoğu'da saldırgan bir devlet olan Irak, Körfez Savaşı'nı Amerikan çıkarları ve dostları karşısında bir alması gereken bir mesaj olarak görebilir (Ertekin, 2005: 347).

Amerika Birleşik Devletleri henüz yenilerde sonlanmış olan iki kutuplu dünya düzeninde ezeli rakibi olan Sovyetler karşısında almış olduğu başarının ve dünyanın yükselen gücü olmanın bir gereği olarak hemen her coğrafyaya yayılmak isterken bu konuda Ortadoğu öncelikli konumda yer almaktadır. Özellikle petrol kaynakları, kıtalar arası kavşak konumunda olması, önemli transit yolları üzerinde ve denizlerle bağlantılı olması sebebi ile kolay ulaşılabilir bulunduğu bu coğrafya yeterli nedenlerle Amerika için özel kılınmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri'nin bu gibi krizlere vereceği cevap ile aslında tek kutuplu sistemde üzerine düşen rolü ne derece oynadığını göstermiş oluyordu. Kaldı ki almış olduğu bazı kararlarda Güvenlik Konseyi'nin kararından bağımsız hareket edebilmesi veya kendi güdümünde olan NATO'yu öne sürebilmesi bunun bir yansıması şeklinde görülebilir. Irak ile yaşanacak yeni krizlerin ve ardından gelecek birtakım söylemler üzerine müdahalelerin aslında ilgi duyulan Ortadoğu için önemli kilometre taşları olduğunu belirtmek gerekmektedir (Ertekin, 2005: 356).

Körfez Savaşı sonunda Amerika Birleşik Devletleri'nin bölgede kazanmış olduğu üstünlük ile bir yeni düzen getirme ideali vücut bulmuş oluyordu. Başkan Bush Ortadoğu'da barış ve istikrar için 4 öneri getiriyor, bunlar bölgede bir güvenlik sisteminin kurulması, kitle imha silahlarının ve yayılmalarının engellenmesi, İsrail ile komşuları arasında daimî barışın sağlanması ve Ortadoğu kaynak zenginliğinin "bölge ülkeleri için" kullanılmasıydı. Bu şekilde Amerika Birleşik Devletleri bölgesel hedeflerini netleştirmiş ve Körfez Savaşı ile bu yolda önemli bir mihenk taşı oluşturmuştu (Armaoğlu, 2010: 1054-1055).

5.SONUÇ

Saddam Hüseyin döneminde belki de en parlak zamanlarını geçiren Irak, atılan yanlış adımlar ile küresel güçlerin bölgesel hesaplarına ev sahipliği yapmış ve bu yolda Körfez Savaşı ile ilk büyük kaybını yaşamıştır.

Irak geçmişten gelen birtakım söylemler ile atmış olduğu hatalı adımlar neticesinde işgal ettiği Kuveyt yüzünden sonun başlangıcını yaşamış, neticede geri adım atarak işgali kaldırmak durumunda kalmıştı. Bu noktadan sonra kendi değerlerini bölgeye yerleştirmek ve Saddam Hüseyin'e ders vermek isteyen Amerika öncülüğündeki koalisyon Çöl Fırtınası ile bölgeye derinlemesine bir giriş yapmıştır. Bugün dahi bir kördüğüm niteliği taşıyan Irak sorunlarının alt yapısı bakımından önemli bir noktada duran Körfez Savaşı aslında Amerika Birleşik Devletleri'nin birçok açıdan bölgesel ve küresel hedefleri ile bağlantılı olan bir proje olarak görülebilir.

Kaldı ki bu konuda 1991 yılı Nisan ayında Amerikan Savunma Bakanı olan Dick Cheney Ortadoğu'nun petrol kaynaklarının, Amerika Birleşik Devletleri'nin çıkarları ile ters düşecek herhangi bir devlet girişimine ve kontrol altına alınma çabasına Amerika tarafından asla izin verilemeyeceğini söylemesi Amerika'nın temel amacını destekler niteliktedir.

Irak'ın işgal süreci ve sonrasında yaşanan gelişmeler konusuna değinen bu çalışma ile Ortadoğu bölgesinin önemini vurgulanması amaçlanmıştır. Ortadoğu bölgesinin Batı ile yakın ilişkiler kuran devleti Irak, zamanla hedef haline gelecek ve bugün dahi karmaşa ve kargaşanın hâkim olduğu bir ülke halini alacaktır.

Irak ve Amerika Birleşik Devletleri'nin bölgesel hedeflerinin çakışması, süper gücün müdahalesini getirmiş ve bölgesel hedeflerin gözden geçirilmesini gerekli kılmıştır. Bugün uluslararası kamuoyunun yakın ilgisini üzerine çeken, sürekli müdahalelere uğrayan Ortadoğu coğrafyasında Irak, Kuveyt işgali ile bir fitili ateşlemiş ve Amerika'nın bölgede aktif oyuncu olmasına katkı sunmuştur.

KAYNAKÇA

Akad M. T. (1992). Stratejik, Takip, Teknolojik ve Jeopolitik Yönleriyle 20. Yüzyıl Savaşları, Kastaş Yayınları, İstanbul.

Akbaş Z. (2011). 'ABD'nin Ortadoğu Politikalarının Sürdürülebilirliği ve Ortadoğu'da Güç Mücadelesi', History Studies, ABD ve Büyük Ortadoğu İlişkileri Özel Sayısı.

Arı T. (2008). Orta Doğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi, MKM Yayıncılık, Bursa.

Armaoğlu F. (2010). 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Alkım Yayınevi, İstanbul.

Çakı C. & Gülada M. O. (2018). 'Duvar Resimleri Üzerinden Kült Liderlik Propagandası: Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin Üzerine İnceleme', Adnan Menderes Üniversitesi Dördüncü Kuvvet Uluslararası Hakemli Dergisi, 1(2): 7-24.

Daban E. Z. & Daban C. (2018). 'Saddam Hüseyin Dönemi Irak Dış Politikası: Irak-İran Savaşı, Kuveyt'in İşgali ve ABD'nin Irak'a Müdahalesi', Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İİBF Dergisi, 2(1): 83- 109.

Dündar L. (2016). 'Özal Dönemi Türk Dış Politikasında Turgut Özal'ın Kişisel Özelliklerinin Rolü', Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, (58): 1-20.

Erkmen S. (2002). 'ABD ve İngiltere'nin Irak Karşısındaki Kuvvet Kullanımlarının Değerlendirilmesi', Avrasya Dosyası.

Erol H. (2010). 'Geçmişten Günümüze ABD'nin Ortadoğu Politikası' <http://www.tuicakademi.org/gecmisten-gunumuze-abdnin-ortadogu-politikasi/>

Ertekin B. A. (2005). Amerika'nın Küreselleşen Hakimiyeti ve Saldırı Planı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

Goldschmidt A. & Davidson L. (2007). Kısa Ortadoğu Tarihi, (Çev. Aydemir Güler), Doruk Yayıncılık, İstanbul.

Gürler A. İ. (2005). Büyük Ortadoğu Projesi ve Bush Doktrini, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

- İpek C. D. (2012). 'Güney Azerbaycan Türklerinde Kimlik Sorunu', Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, 12(1).
- Kasım K. (2000). 'Soğuk Savaş Dönemi Sonrası ABD-İsrail İlişkileri' <http://www.21yyte.org/assets/uploads/files/121-138%20kamer%20kasim.PDF>
- Kurt S. (2014). 'Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Ortadoğu Politikası', Tarih Okulu Dergisi, 7(19).
- Mutlu K.; Taş R. & Akpınar M. (2012). 'Ortadoğu Raporu', Turgut Özal Üniversitesi, Ankara.
- Önal T. & Özdağ A. (2016). 'Körfez Savaşı ve Türk Dış Politikalarına Etkileri', Electronic Turkish Studies, 11(16): 53-70.
- Öztürk M. (2010). '1. Körfez Savaşı'ndan 11 Eylül Sürecine ABD'nin Irak Politikası ve Bunun Türk-Amerikan İlişkilerine Etkileri', Akademik Bakış Dergisi, 19.
- Öztürk S. & Saygın S. (2017). '1973 Petrol Krizinin Ekonomiye Etkileri ve Stagflasyon Olgusu', Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, 6(12): 1-12.
- Primakov Y. (2010). Rusların Gözü ile Ortadoğu (Çev.: Olga Tezcan), Timaş Yayınları, İstanbul.
- Silleli T. (2005). Büyük Oyunda Türkiye Irak İlişkileri, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- Ulutaş A. (2006). 'Birinci ve İkinci Körfez Savaşı'nın Türkiye'ye Etkileri', Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir.
- Yatmaz İ. (2018). 'Körfez Krizi Bağlamında Türkiye'nin Dış Politikası', Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Yaycı C. (2004). 'Irak'ta Ekonomik-Sosyal Dönüşüm ve Türkmenler', Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.